

ЧИЧА ТАНАСИЈЕ

СЛИЧНИЦА ИЗ ПРОШЛОСТИ

— ИЛИ СРЕТЕНОВИЋ —

Мало је данас људи онако на његову пропорцију. А он ти је био згодан за све. Није могла проћи ни слава, ни свадба, ни крштење, ни даћа, једном речи ни радост ни жалост, а да тамо не буде чича Танасије. Него, немојте ви одмах помислити, да је он био неки наметљивац, па се сам свуда туткао к'о „гра“ на Божић; јок, Боже сачувај. Не би ти тај непозван отишао, па да је тамо и владика и патрика.

Дође му тако тек по неки домаћин кући, која је била на једном ћувику, готово под самом планином на крају села.

— О ча-Тане!

Он већ зна шта је.

— Баш неко с'обе? пита чича Танасије, а брк му се већ смеши.

— Ја! одговара овај. Женимо батиног Симу, па рек'о ба'то, ако мо'ш, овај, доћи да, овај, ашчијаш.

Чича Танасије поглади своје густе бркове, напружи усне и замисли се.

— Не браним, рекне он одсечно. Поздрави пријатељ-Јешу, и кажи му: доћи ћу.

Тако су га ето свугде позивали. А ако 'оћете по правди, и мали су и зашто. Мало је било ашчија као чича Танасије. Кад он зготови пријан, прете да одгризеш од сласти. Неки завидљивци чак су му пришили тај надимак, али му то још нико није у очи казао. Умео је он тако изгредити човека, да лепо у земљу пронађеш, горе него најзубатија жена у селу. Иначе је био миран и питом, да га што 'по реч по трбуху газини.

Заметнути шалу и ајнак, нико није могао као чича Танасије. Ама мртва уста да насмеје. А некако и он сав, сав његов изглед био је смешан, па човек мора да му се смеје хтео не хтео.

Био је малог раста, али збојак, као неки завезак. На кратком врату стајала је доста велика глава која је сва обрасла у косу. Обрве као нечији бркови лепо су висиле над очима а у повијама се састале. Није се бријао, те се на њих настављала брада с којом се помешали бркови. Па и на носу била је густа китка длака. Кад га тако погледаш у лице, а оно све зарасло у чулу. Био је и смешан и страشان, особито непознатим.

Рубина му, испод грла, никада ни лети ни зими није имала сапињача, те су му страшно чунаве прси увек биле отворене.

Светолик П. Ранковић, српски књижевник.

Кажем вам, ко није познавао чича Танасија, уплашио би се од њега на први поглед. Особито кад се он намргоди и разрогачи оне крупне очи, помислио би човек да је то сила, а овамо у ствари био је што наши казали „ни мушко ни женско“.

* * *

Још од ране зоре врвео је свет Соколу. Тога дана имали су Срби да виде оно што су дотле само у души желели, за шта су се тајом Богу молили. Тај дан био је дан радости у целој Србији, али се највише радовао народ Соколске нахије, јер тога дана, дотле бесни Турци, остављају град Соко и иду тамо од куда их је јаво донео.

Тесне улице Сокола — препуне народа Срба и Турака. Свакоме Србину читав на лицу радост и мизину, а Турци бледи и испијени, мрка лица и мутна погледа, као да им је све живо помрло.

Једно младо Туре накривило фесић, узело у руку шаркију, па би силом да је весело. Удари терзијаном преко танких жица на шаркију, а оне само јекну, тужно одјекну, баш као тужни одјек срца његова.

По улици читав крш и вапсар од патоварених коња, умотаних бџа и разних дењкова.

Ту је и српска и турска власт. С једне стране стајали су Срби а с друге стране Турци. Срби су с не-

стрилањем чекали да се Турци већ једном крену, али овима као да се не иде, жао им је оставити огњишта свога.

Између Турака појави се једна гломазна Туркешања. Го му се врат отегао са читава педља. У руци му дуг трешњев чибук са симсијом. Погнуо главу, напуштајући густе колутове дима кроз дуге, густе бркове, стаде мумлати и зачикавати Србе, ко сме да му изиђе на мегдан да се пођу.

Срби су добили наредбу од своје власти да не дирају Турке, па ма им ови не знам шта говорили и ма како их грдили.

— Ко губи, има право да се љути, рекао је канетан Србима.

Неколико пута прошао је Туркешања испред Срба зачикавајући их и засукујући рукаве.

У лицу дошао сав црвен ка и јеменије на ногама његовим. Колута само оним закрвављеним очима из којих, рекао би човек, ватра сева.

Све се ућутало... Настала тишина као у гробу. Срби стали, оборили главе па само гледе у земљу. Турцима опет расте перје од милине. Свакоме у очима можеш прочитати радост.

Стала и српска и турска власт па сеире шта ће бити.

Бесви Турчин, кад се нико од Срба не јави, још горе побесни. Он отпоче грдити:

— Рајо, кукавица!... На мегдан бре, на мегдан да се пођемо!...

Онда шмикну на нос а укоси главу, па иде тако као дерач бик.

У многога Србина закуца срце у грудима. Многима заиграше рибићи на телу.

— Их, да ми је да га само мало опинам за гушу! рече један младић своје комшији до себе. Али су Срби поштовали заповест своје власти. Ћутали су и трпели су.

Турчин не престаде грдити, плувати и изазивати.

На једаред, као неки завезак, паде пред њега један човек.

Крупне очи разрогачио па стреља на беснога Турчина. Руком поглади густе чупаве бркове, а рубину па грудима још више раздрљи те се указаше снажне чупаве прси.

Турчин стукну корак два назад, па стаде као укопан.

Тај страшни човек клече на једно колено. Иза појаса извади нож, чија се оштрица одејаваше према сунцу и забоде га поред себе у ледину. Засука широке рукаве на рубини, указаше се голе чупаве руке и снажне мишице.

Наста тајац. Све се наже да види и престаде дисати изненађено овим догађајем.

— Овамо. Туро! цикну човек. Ево, ја ти падам колена!... Ако ме оборим, који овим пожем, а ако ја тебе оборим, знам шта ћу ти урадити.

Турчин је стајао као скамењен. На лицу за час нестало онога црвенила а посу га самртничко бледило. Укоченим очима гледао је на човека који пред њим клечаше.

Он промумла нешто, што се није могло разумети, јер му је глас дрхтао и само се чула реч: „чибук“.

— Брже остави чибук, цикао је човек. Немам кад да те чекам.

Турчин се полако уклони, чудно погледајући на онога страшног човека.

Прође неколико тренутака. Нико ни речи не говори. Сви погледају кад ће се бесни Турчин појавити.

Страшни човек клечи као укопан, и стреља очима на ону страну где су Турци стајали.

Прође још неколико тренутака, али се Турчин не појави.

Турци само оборили главе, климају њима и нешто гундоре.

Прође доста времена, али ни гласа од јунака Турчина.

Срби се скленташе око човека који је још непрестано клечао. Наједаред наста једни општи смех међу Србима, јер тај јунак, тај страшни човек, коме са мегдана побеже онако силан Турчин, није био нико други већ главом наш чича Танасије.

* * *

Кад су после, идући кући, запитали сељаци чича Танасија:

— Бога ти, чича Тане, како ти смеде оном Туркешањи изићи на мегдан? Шта би радио да је пошао на тебе?

Он се само насмеши и поглади бркове.

— Шта бих радио? Побег'o бих ја од њега, к'o што је он од мене.

СЛИКА МОЈЕ ЉУБАВИ

(ЛУЦИ КЕМПФЕР)

Да ли ти је љубав ружа, рујна, нежна,
Под сунчевим зраком што се развила?
— Њено лишће кида дах северца снежна;
Не, таква ми љубав није нигда била.

Да ли ти је љубав дрво горостасно,
Које стабло снажно, круна ливна дичи?
— Из корена олуј чуна дрво ласно;
Не, па дрво ово љубав ми не личи.

Да ли ти је љубав кам сред мора бурна,
Кој' пркоси валу што му груди бије?
— Стена је у мору пуста, хладна, тмурна;
Не, љубави моје ово слика није.

Звездица је она, краси свод небесни,
И казује земљи њене путе праве;
Вал жубори шумно, олујина бесни.
А звезда се смеши са висине плаве.

С. Д. Миланковић.

БОЛЕСЛАВ ПРУС

— НАПИСАЛА Г-ЋА РУЖА ВИНЧЕР —

Међу матурантима љубљинске гимназије беше 1866. год. јак коме професори прорицаху каријеру великога математичара. То беше *Александар Гловацки*, који доцније по грбу „*Прус*“ узме псеудоним *Болеслав Прус*, под којим је именом данас више познат. Он је племићки син, гудобијега срца, бистрог ума, а беше ватрени приврженик мисли: да само наука, а из ње нарочито физика, космографија и т. д., вреди нешто на свету и да представља циљ заслужан труда и заноса.

Ко би се надао да ће тај Гловацки, кога колеге сматраху као врхунац природно-математичког савршенства, заобилести најјежајнијом светлошћу на пољу полске белетристичке литературе. Ипак — истина остаје непобитна — ко има осетљиво срце, осећај за лепо, пуну душу опсервација о којима не сањају други смртни, а нарочито ком је Бог дара дао — тај ће пре или после све то испољити своме друштву, ма колико уверавао и себе и друге, да само алгебарске формуле чине напредак и срећу у вавони. Сам Прус, у једној од својих првих повећних новела, овако исказује своје погледе на живот: „Млад

инжињер забавља лепо и оштроумну даму говорећи јој непрестано о новим моделима млинова и техничким реформама. — Господине, рече најзад госпођа мало нестрпљиво: да л' Ви увек говорите са женама о инжењерској струци? — „Како кад“ одговори он: „с некима разговарам и о лепим вештинама, ма да је то врло досадно.“ —

Оригинално! Тако философира Прус кроз уста свога јунака и већ сама садржина новеле, веома вешта обрада и њезина структура појезија су, нежна и тужна, која мора да потресе и најравнодушнијег читаоца. Да је Прус вештак у форми, да је артист који мртвим предметима даје живота, природности, колорита, карактеристике увидеће се ако се само прочита опис предела у долини реке Белке, опис зимске олује ноћу у шуми („*Плачушка*“) или утицај музике на окорелог човека („*Музички одјели*“ III) и дубоке, фантастичне легенде („*Фараон*“). И Асник, тај колос у сфери мисли и упоређења, а неizmерно извекбани јувелир за форму, говорише само о науци као о покретачу друштвеном.

Прус вам је из тог истог табора. „Изучавати науку, створити разумом политички систем; развијати трговину, индустрију и занате, ширити опште образовање међу сељацима, израђивати начела која би могла хармонизовати са духом и потребама свога времена; одређивати правац вештинама и литератури подесан за друштвени развој, обраћати што је могуће већу пажњу на школ-

Из Стеријина репертоара. (фотогр. снимно г. М. Јовановић, двор. фотограф.)

1
Слушкиња
„За жена“	2
Срета чизмар
„За жена“	5
Пијада
„Беогр. некад и сад“	7
Љуба
„Беогр. некад и сад“	9
Велимир
„Беогр. некад и сад“	11
Перса
„За жена“
3
Фема
„Поклици на глас“	4
Граф Трифић
„За жена“	6
Султана
„За жена“	8
Стана
„В. и. и с.“	10
Кир Јања
„Кир Јања“	

ско и домаће васпитање — беху жеље младих бораца који сложено тежаху ка своме циљу, борећи се за начела о којима веровашу да су оправдана и неоспорна. Прус као слушалац природно-математичкога одсека штампао је из почетка само своје научне и друштвене чланке. Из ове прве епохе његова писања најчувенији је чланак под насловом „*Наши греси*“. Час грди, час учи, исправља изопачене појмове, буди успаване врлине свога народа које се тренутно успаваше, храбри и подстиче; а кроз цео чланак веје мисао, која и заузима највише места у Прусовим делима: љубав према ближем, *љубав према свима људима*, како он каже.

Као и сунце које свуда провиће својим зрацима, исто тако и ова алтруистична мисао као златна нит про- ткива сва Прусова дела. И не само у скицама и романима из варшавског живота, који он тако добро познаје, но чак и у *Фараону*, где тачно и пластично представља пул тајанствености египатски живот, онака се ова топла симпатија према сиромашним, потлаченим, несрећним. Али у Пруса и нежност и сажаљење тако су вешто про- ткиване и проширене zgodним хумо- ром, да нишчева туга никад не постаје монотона. После најсенти- менталније ситуације, Прус кресне такву духовитост да се човек и кроз сузе мора осмехнути. Као и у животу! — Овај хумор, прави божански дар, природан и искрен, првином се испољио у Прусовим тзв. „*Варшавским кроникама*“ које беху штампане у фељетонима нај- популарнијег пољског листа „*Вар- шавског Курира*“. Кроз двадесет година није било куће у Варшави без „*Курира*“, као ни „*Курира*“ без — Пруса. Треба неумереног бо- гатства уобразиље, треба пуно до- сетке и опсервација да се не би за тако дуги низ година исцрпило, ослабило, пропало. Та и сада, када се читају његове негдашње кро- нике, осећа се исти примањиви чар тога јаког, бурног и пластич- ног пера. На јединствени начин популараше Прус у примерима своје пазоре, појмове и посматра- ња. Измишља личности, аранжује сцене, ствара о свему томе буди какву анекдоту, расипа пуним ша- кама искре свога сталног хумора, те му свака кроника — иначе оде- вена у красно књижевничко рухо — изгледа пре на хумореску, ски- цу, новелу него ли на обичан фе- љетон. Те му симпатије без сумње ствара срдачна топлина која провејава сваки рад његов. Према изразу Словацкога, великог пољског песника: „*Ако ђедам — срцем ђедам!*“ — Прус се никад не ука- зује читаоцу као огорчени, песимистични сатиричар. И у душама највећих подлаци, егзиста или неваљалаца — Прус уме наћи жицу што звучи чисто и хармонично (нпр. у „*Старој басни*“, „*Сиротној судби*“). Ова благородност осећања урођена је особина и Пруса као човека. Једном је у некој од својих „*Кроника*“ жестоко избрусио вар- шавске студенте, управо: нешто их је исмејао а нешто изгрдио. Великошколци, навикнути да се на њих гледа као у најсавршеније представнике друштвене будућности, букнуше гневом на популарног аутора и нападаше га. — Прус наљућен и раздражен врати се кући где затече полицијског чиновника. „Господине, рече му полицајац: треба стати на пут овој групи дреких нападача.“ — „Ви савате, господине,“ одговори му Прус зачуђено; а по-

сле мале почивке заврши: „О ком то говорите, пошто- вани Господине?“ — „Наравно, о студентима који Вам нарушују мир.“ — „Уверавам Вас, поштовани Госпо- дине, да ја о свему томе апсолутно ништа не знам. Нити сам шта чуо нити видео!“ На почаствивши чиновника чајем и колачима започе разговор пријатан и занимљив, у току којег напомену, како се често варшавска декур- лија свађају међу собом, те изникне ларма о којој се мисли Бог зна шта... Треба ли додати да већ сутра дан студенти приредилише овације Прусу?

„*Кронике*“ су Прусу извојевале славу и популар- ност, али осим хумора, живости и лепе форме има у тим „*Кроникама*“ још нечега што је од великога значаја у свима његовим творевинама. То су његови философско- друштвени пазори. „Над целим светом“ вели Прус: „или боље рећи над целим цивилизованим човечанством лебде три циља као звезде водиле: *срећа, корисност и савршен- ство*. Сваки дакле народ, без обзира на своју моћ и је- лин, мора се старати да буде што срећнији, што корис- нији и што савршенији. Народ постаје *срећнији* ако има

што више задовољних чланова и ако се нормално развија; народ постаје *савршенији* кад изобилује што већим бројем фактора који депају у узајамној хармонији; и на послетку: народ постаје *ко- риснији* ако усећује и усавршује појединце од којих је састављен.“ — У свакој својој „*Кроник*“ Прус буди народну свест, приволева ка грађанској делатности и проповеда култус *рада*. „Учите свет“ вели Прус: „да се поштује сваки рад, показујте где га ваља тражити, како се њиме користити, како га произвести или створити ако га гдегод нема.“ Са ретком чести- тошћу свога карактера и срца слободног од религијозних, при- ватних и разних мржња — Прус се једнаком љубави и објективно- шћу дотиче све друштвене ране и потребе.

Задржасмо се мало дуже на „*Кроникама*“, јер су оне и изво- јевале Прусу славу и популар- ност; али његов је значај много већи као новелиста и романописца.

Прус има *свој* начин писања; по плану, обради, а поглавито по карактеристичним досеткама може се увек познати.

Прусов начин писања беше по- вост за читаоце. Сам писац искре- но вели о томе: „Од памтивека

вашу белетристичну литературу обрађиваху песници, историчари, музичари, естетичари, филозофи... Изне- надно у овоме кругу задеи се човек са свим друшчи- јага кова и образовања, па наравно да је морао изгово- рити много до сад нечувених пазора, много изненађења...“

Досетка Прусова није само у звуку речи које су развога значења, није у духовитом прилагођавању на- учних термина, није у сатиричном преживању свако- дневних фраза, — она се креће не само у сфери *речи* већ и *појмова*.

Прус се слабо занима љубављу у оном смислу речи како су то навикли други писци. Огромна приповетка „*Фараон*“ у којој се тако живо огледа друштвен, вла- дин и народни живот Јегипћана, њихови пазори, појмови, жеље и тежње — скоро и нема љубавне фабуле, јер се главна интрига вије око буђења свештеничке мржње према владоцима који по што по то хоће да одрже свој

Bolesław Prus

Болеслав Прус, пољски књижевник.

Невеста, сликао Ф. Пролл.

аукторитет. Ал' и у описивању праве љубави Прус је редак мајстор; јер оне неколике јегипатске легенде у „Фараону“, украшене јединственим чаром поезије, умеју да раседају читаоца; а новела „Проклета срећа“, једина у дугом низу Прусових творевина којој је потка поглавито љубав, производи муњевити утисак.

У новелама Прусовим обично се налазе други осећаји: симпатије, чежња, сажаљевање, нежна брижљивост да се олакша патницима, и смишљена тежња да се од других уклоне немили потреси.

Прус никада не обраћа читаоцу пажњу на тенденцију дела, не моралише; али крај његове артистичке обраде сам се читалац досећа свему.

У новели „Ањелка“ Прус, који је као писац *par excellence* обожавао деце, описује смрт мале девојчице, чији је отац лакомислени човек, те вечно ван куће; а мајка слаба и егзалтована. Како пак беше добра и милостива душа ове мале! Вреди превести њен последњи разговор — њену исповест пред свештеником.

„Јеси ли ишла на службу сваке недеље? упита свештеник.

— Не.

— Вероватно ти си се код куће молила Богу.

— Па није баш увек, одговори Ањелка, спустивши очи доле. Често сам трчала по баштици и играла се са својим добрим посетанцем, Каруском.

— Можеш се играти и у празнике, али се увек треба молити Богу, макар малчице!... А јеси ли редовно свако вече и свако јутро читала „Оче наш“?

Ањелка се замисли.

— Једаред у вече нисам читала своју молитвицу.

— Какав је био томе узрок?

— Седела сам дуго код мамице па заснула на столици. — Па онда додаде дрхтавим гласом:

— Онда нам је кућа изгорела... Можда то због мојих грехова?... упита бојажљиво гледајући у свештеника.

Исповедник се забрину.

— Зато нисам баш сигуран, дете моје, рече: али чини ми се да није... А јеси ли слушала родитеље? Јеси ли радо испуњавала њихове заповести?...

— Не, шапну Ањелка. Отац ми беше забранио да разговарам са сељаком Гајдом, а ја сам с њим разговарала.

— Треба, моје дете, испуњавати увек вољу родитеља, јер они не заповедају ништа без разлога. А зашто си се разговарала са тим човеком?

— Ја сам га молила да не туче своју кћер. Она је врло малена....

— Аха.... моје дете, моје дете.... то је добро што си га молила; ал' родитеље ваља увек слушати. А да ниси кад год узалуд Име Божје призивала?

— Јесам.

— Збиља? рече парох: А зашто то, дете моје?

— Прво сам узалуд молила Бога да нам пошаље нашег тату, па онда маму.

— А, тако?... Дете моје!...

Парох извади из џепа свилену мараму и утре нос.

— Сећаш ли се још чега, дете моје?...

— Не.

— Ударај се у прса и говори: „Боже, буди ми милостив!“ А за кајање очитај „Оче Наш“ на интенцију свију грешника....“

Ни једанпут нам Прус није овде казао: „парох беше веома дирнут“; ал' како се јасно огледа његово узбуђење из изговорених речи! У овом истом времену, из ког је „Ањелка“, изашле су Прусове најчувеније новеле: „Грехови детињства“ ксја се одликује веома оригиналном меланхолијом овде онде помешаном са искреним хумором; за тим тужна „Идиотска“, дирљиви „Живи телеграф“, пун дубоке философије „Сан“, карактеристични „Мизалко“ и многе, многе друге.

У свима тим новелама Прус се најрадије бави у атмосфери спротивне туге, бола и трпљења.

(ОПРИЈЕТИ СЕ)

ФАТАЛИТА. СУДБИНА.

ПЈЕСМЕ АДЕ НЕГРИ
СЛОБОДНО ПРЕПЕВАЊЕ СРПСКИ

(НАСТАВАК)

XIII

помоз' бог, биједо!

Ко то на врата дѣла?

Помоз' Бог, биједо! Не мисли, стра ме.

Она унутра стѣла;

Моји је демони љ собу маме.

Утваро с мршавим рукама тијем

У лице ти се смѣјем.

Приступи ближе, љби!

Ха, тако! Надах се ја пазда теби,

Међ собом нијемо тѣби.

Наде ми цијенај, орце ми грѣби,

Од бдра нога ти нека не бјѣжи

Бе боиа мајка лежи.

Наски се на ме стрви!

Млада сам, здрава сам, моје је жиће,

Таквих се не бојим црви.

За мракoм овијем иде расвиће,

Храбрости моје се блиста дивота

У борби рад живота.

Згасит' у мени нећеш

Искрицу божанску, стићи ћу мѣту;

Слаба си да ме скрѣћеш

Са пута правoга у моме лѣту.

Вјѣштице, што бацаш свет стрмоглавице,

Ходићу к слави правце.

Виђа на земљи дѣље

Како нам сунашце милује цвѣће;

Како низ равно поље

Царкуће птичица и чило леће!

Где шта је Идеја сад на свијету

У сили и цвијету!

Ја сам ти чудна дѣлка,

Јер црна биједо, клета старце,

Из народа сам никла.

Презирем богаство сваке царице,

И докле невољу ногама гацам

У будућност се бацам.

Уадам се у моћ рада.

Којио човјека божанским прѣви,

Свијетом који владѣ,

И којим иде се срећи и слави.

Он медем доноси свакој нам тѣзи;

Отац је самој Музи.

Нестабѣ, страшна жѣно,

Сјена ти смртнога кад сунце сине,

Буди се свијет, љбо!

Миришућ' напретка руже и крѣне,

И опрући се грѣњу твојем

Животу пјесму појем.

XIV

СТАРАЦ

Молиш се, — сам си. Шта те
О старче доведе до цркве ђве?
Од чега л' груди пѣте?
Можда те овамо у цркву мрѣни?
Глас Бога онога страшнога зове,
Што јаде даде ти, ал' душу зрачѣ.

Струје ти, је л', по глави
Сањови прошлога младога доба?
Прилазе хладној јави
Пламени спомени сред ове студи,
И осјећаја ти, је л', ова оба:
И младост и старост раздиру груди?

Моли се! Твога века
Млађаног пробоше слађани сањци, —
Ал' од њих оста јѣка.
Је л', негда љубљаше, о јадни црве,
Тер обасјани ти бијаху дањци
Јаркијем сунашцем љубави прве?

Био си, је л', сирѣма?
Често ти несрећа погоди главу,
Ал' усред тога слѣма
Тјешаху тебека уста малѣна,
И ти се ђпира страшноме јалу,
Јер бјеше уза те вјѣрна ти жѣна.

Је л', добра бјеше ђна?
Ријечи њезине за тебе бѣше
Небесна, тиха звѣна,
Чијега када ти срдашце звѣка
Умилна чујаше, кудаше тише
И усред овијех земскијех мѣка.

Срце ти бјеше склѣно,
Љубѣвѣм храбрено, на нову бѣрбу....
Најзад умуче звѣно:
Дух њезин одлѣте на Стиксов чамац,

Ти згуби милошту и њѣжну двѣрбу,
Постаде несрећан, жалостан самац.

Моли се, сам си. Шта те
О старче доведе до цркве ђве,
И што ти груди пѣте,
Знам сада: амо те у цркву мрѣни?
Глас Бога онога благога зове
Што њену даде ти утјеху зрачѣ.

За те тишѣна, бѣра, —
Обоје минуше, нѣца ти глѣха
Стѣже, и страшна ѣра.
Још само даљни те спомени тјѣше,
Сирѣмах и стар си, мишѣна сѣха
Дрѣше ти, јадан си, — ма љубѣн бјѣше.

XV

ПЈЕСМА О МОТИЦИ

Сабља сам ја која земљу сијѣче,
Синга сам и незнање;
Глад јеца из мене и сунце пѣче,
Нада сам, очајање.

Познајем сѣнчеве бичеве прѣћа
Када припече пладѣ;
Знам како сељани ка' танко прѣше
Дрѣћу од кише хладѣ.

Познајем слађане мирисе гѣјекѣ,
Поклоне топла маја,
Чије се претвара у дѣле рајекѣ
Земља што нема раја.

Сунца се не бојим ни хладѣ кѣше,
И што год већма радѣм
Оштрим се и јачам ја тијем вѣше,
А земљу плодном градѣм.

У куће страћаре препукае, њѣке,
Кроз чија брвна сѣха

Чују се вјетрове стѣденѣ њѣке,
Јер њѣтар кроз њих дѣха;

У љѣбе жалосне ѣе украј вѣтрѣ
Љѣност и болест чѣче,
Бѣно се пѣлагра спрема да зѣтрѣ
Чѣлад, и у гроб свѣче,

Улазим и гледам. Пак у буѣраку,
Куда ме тежѣк мѣтѣ;
У дѣму и буѣи, влази и мѣраку,
Пуноме пѣрѣ штѣтѣ;

Бѣ ѣде грозница женама, дѣци
Стравично гресе, мајде;
Сѣзѣчког рѣка у грозној јѣци
Бѣ саушам разне кѣде:

Бѣим чѣла. И радост тада ме мѣне:
Мислим на нову вѣру,
И како прије ѣу по сунце сѣне
Опет у земљу кѣру.

О благо мѣника тад љѣнѣтици,
Тежѣчки ја сам стѣјѣг,
Барѣак сам, сабља сам, мѣни мѣтици
Незнам је срамни бѣјѣг.

Ал' ове битке су без капи кѣви,
Ма да ѣе крѣпка рѣка
Срѣаних тежѣка мојих да смѣви
Глад, злога тог вѣјѣка.

Из земље постѣле, том славном прѣбѣм
Вѣтѣштѣва, сада јѣче;
Из земље плођено братѣнском мѣбѣм,
Чѣсте од сваке дрѣче,

Ови ѣе тада се гласѣви пѣти
У вис до сама нѣба,
Гласѣви разумни, правѣдни, свѣти:
„Работѣ!... Мѣра!... Хлѣба!...“

(НАСТАВНИКЕ СЕ)

ТЕТКИНО ОГЛЕДАЛО

— А. ХЕДЕНШТЕРН —

ПРЕВЕО

Д. Арѣнѣеловиѣ.

Породица Стрѣмѣмова живѣла је срећно и задовољно, то јѣст, не баш тако срећно и задовољно као кад господин и госпођа Стрѣмѣмова бѣху верѣници, јер она бѣше дозвоља, да он за 150 марака годишње дувана попуни, а он бѣше дозвоља, да она има тетку којѣ је потребна месѣчна помоћ од 10 марака.

Али њѣј никад није падало на ум, да га бѣди кад би он, пошто би она већ устала, још дуго лежао у кревету и хркао. Такође ни њѣга никад не би обузѣла љутѣла, кад би она, излазећи из собе, чѣнила примѣдѣе да су завѣсе сасвим пожуѣле од дуванског дѣма. И тако ја мислим, да се овакав брак, у ова рѣшава времена, с правом може назвати срећним и задовољним.

Њѣхови приходи достѣзаху за скроман живот и садовски намѣштај сѣном испуњѣн. Јѣдном рѣчу бѣху то

прѣсти људи, који истѣна обѣдоваху неколико пута на дан, али не така јѣла да би осѣћали потребу дуго за столом седѣти и слагати јѣла у трбухе који су били затѣгнути као војнички бѣбѣвени на великим парадама.

Имали су и двоје деѣе која, у онѣте узевши, не бѣху прѣлавија од својих врѣњака. Али кад би когод дошао у посету, дочекао би га увѣк тѣта на салонским вратѣма а мама би узѣла за руке оба малишана, и онда се за читавих петнаѣст минута ништа друго није чуло до плѣускање воде и онај загушѣни звук што се чује кад се у недостатку маказа зубѣма одгриза коѣац, шкриѣпање од трѣпања по дебелим образѣма и страѣзливи узвѣци као: „Ах, мама, пуѣти ме!“ И за тим би изашли мали Стрѣмѣмови са влажном, очѣшљаном косом, миришѣћим на ѣку врѣсту јѣвѣтинија сапуѣна.

Ну Бог није хѣо да ово срећно стање и даље траје, и тако им посла у походе тетка Луѣзу.

Тѣтка Луѣза бѣше старо, ѣошѣасто и жѣлаво стѣворѣње, од 70 година, и јѣдина ѣада, да ѣе у брзо оставѣти овај свѣт, осѣнивала се на томе, што се мислило да ѣе јѣј се у брзо саставѣти брада и нос који се сваке го-

дине све више једно другом примицаху, те неће моћи више дисати; али за то је требало још читав палац.

Тетка Лујза својим присуством седам је недеља еладила живот породици Стрембомовој, и при одласку беше се решила да им купи леп поклон. Седме недеље њеног борављења код Стрембомових била је велика продаја ствари с надметањем код некога грофа, и ту се продавало једно велико, елегантно огледало које је купљено за 450 марака и њега купи тетка Лујза за 47 марака и поклони га кући Стрембомовој. Сутра дан за тим отиутова.

До тада је породица Стрембмова држала само једну служавку, и госпођа се сама за децу старала, то јест, прилично им је давала самосталности, и лично би се појавила само тада, кад би деца много чинода прогутала, или испретурала велике паслонице, или кад би се много изгребла или на простирачу у салону читаве реке правила са великом татиним боцом за мастило.

Али онога дана кад се унесе у кућу тетка Лујзино огледало, свизи мама милога Карла Стрембома где се огледа у великом огледалу, и једним га штапом мери, а због чега га мама нежно узме у наручја називајући га својим милим, слатким несташком, а за тим Стрембому објасни, да морају узети девојку за децу. То не стаје много и било би у сваком случају јевтиније по кад би пустили да деца развију тетка Лујзин поклон.

Узеше и девојку за децу, али после неколико дана отпоче госпођу Стрембому страни бољети глава, од бола исече свој корсет и мољаше за Хофманове капљице, за тим паде на диван у соби где спаваху и лице јој се промени као у мученице.

После дугог, нежног запиткивања дознаде Стрембом, да је главобоља узрок стари избледели простирач по поду у салону, који тако ружно приличи тетке Лујзином елегантном огледалу. Уз тако елегантно огледало доликовао би само фини, бриселеки простирач који би се по целој соби растакао.

Стрембом уздахну, узме 275 марака на децу уложну књижицу, и убрзо се огледаше у тетку Лујзином огледалу бриселеки простирач, подражаване врсте, што се у трговини назива „прима-велур“.

„Дивно, слатка,“ рећи ће госпођица Цвечкенмаул неколико дана за тим госпођи Стрембомовој: „како је постао красан ваш салон, управо елегантан! Не, како би тек ванредно изгледао кад би набавили нов, модеран светљак, знате, па да се пламенови и призме огледају у огледалу!“

Осам дана за тим висио је о таваници Стрембмова салона такав светљак на версију купљен.

Код Стрембома беше развијен осећај за лепим. Он је неколико година студирао и положио испит из естетике, и увек, кад би разгледао по своме салону, намрштено би се и уздахнуо.

„Шта ти је? Стењеш као во кад се најде свеже детелине, па га поведу на клање,“ рече му жена нежно и пријатељски.

„Драга моја, зар не видиш како ружно изгледа наш стари намештај у салону према леном простирачу, светљак и тетка Лујзину огледалу?“

Мама то одмах одобри. Намах се баци у наручја

му, склопи му две дебеле, црвене руке око врата, стезаше га тако, да пуцаше у дивану сено којим беше испуњен, и рече: „Ах, драги Стрембоме! Баш имаш укуса и осећаја за лепо!“

Беше то стари, достојанствени диван, још из очинске куће госпође Стрембмове. На њему је савлаз Наталија Стрембмова, рођена Бомстремова, као шеснаестогодишње девојке, читајући „Игру Судбине“ или „Привиђење“. На њему је седео њен отац последње недеље у своме животу, сладећи се пивом. На њему је доцније седела госпођица Наталија кад ју је секретар Стрембом молио за допштење, да њему повери бригу за њен живот у будућности, и на њему су опет седели Стрембом и она, кад му је једне дине вечери јавила да је осигуран ред наслеђа Стрембмове породице.

И пре непуних три године био је мали стари диван испуњен свежим сеном и превучен новим, црвеним и алуеним ткивом. Он је имао основаног права на поштовање и симпатије, али када сада чу, да ће и њега, исто тако као и његове рођаке, столице, пре-

зрети домаћин и домаћица, сломише му се ноге од туге а леђа од љутине, и господин и госпођа Стрембом испружише се целим телом по поду.

Написаше меницу, нађоше потписнике, кувине намештај од орахова дрвета и ограничише издатке за кућу, тако да господин Стрембом добијаше по каткад допштење, да сврати по који пут у ресторан, те да његови органи за варење не би, услед оскудице у векбану, изгубили своју покретљивост.

Али за то и тетка Лујзино огледало уживаше то задовољство, да се у њему огледа намештај, достојан његове елеганције.

Треба ли још да причам, како се писаху нове менице ради набавке таквог намештаја за остале собе, који би доликовао ономе у салону? Треба ли о томе причати, како се гладовало, лагало и од других новац извлачило,

Јешинатска рокиња. Сликао Н. Зихел.

да би се могло привући велико друштво, јер какву вредност има најелегантнија кућа, кад нико ништа о њој не зна?

Не, биће довољно, да споменем, како се госпођи Стрембому на њен рођен дан указала прилика да види, како г. Стрембом, стојећи у трапезарији, љуби дугачку гувернанту општинског председника. Она то није могла непосредно видети, али несрећни љубавници нису ни узимали на ум одбијање светлости од тетке Лујзиног елегантног огледала у отвореном салону.

Па онда свуда се мислило да су се Стрембому обогатили.

Порески одбор удвоји Стрембому порезу.

Свештеник дође и замоли га за прилог од 25 марака, ради оснивања домаћинских школа за недорасле девојчице дивљака.

Куварица захтеваше повишицу плате због великог броја гостију.

Богати ујак Јован, који не имао деце, писао им је: Пошто сам, вели, са задовољством дознао, да си доспео до првог угледног и имућног положаја, тако да је твоја кућа постала најотменијом у вароши, изменио сам јуче свој тестамент у корист једног наградног фонда за верне служавке.

Најзад постаде Стрембом сјајан банкрот. Сав имотни наменштај беше продат, и тетка Лујзино огледало купи за 76 марака један скоро ожењени млади пастор варошки.

Стрембом дође к њему и рече: „Господине пасторе, чувајте се огледала, оно не доноси срећу у кућу!“

Али господин пастор преврташе очима, подиже косу са чела, уздахну, склопи очи, па, прекрстив руке, рече: „Кога Бог воли, томе је увек добро!“

Беше велико разговорно друштво код тетке Лујзе, кад стигне писмо о Стрембову стечају. Она се плесну рукама и викну: „Гледајте само докле се долази, кад људи не умеју кућом управљати. Њима су толико помагали еротици; ја сам им ето поклонила једно дивно велико огледало!“

ЧЕКАЊЕ

Вече је већ давно... У тихој и мирној ноћи
По плавом високом небу маглен се већ покров није;
Ко каква привида тајна за густо брсенато грање
Бледи се месец крије.

Безбројних птичица малих јасни хорови стали,
Умукли свештени гласи и жагор престао давно;
Под плавим небеским сводом, желећи далеког друга,
Малена кристална река кроз поље хита тавно.
У хладу заветном тамо, где лива граната мирн,
Дишући свежину ноћи, она драгана чека;
Звездано небо над њом и месец бледи сјаје

И трава мирисе мека.

Београд

Милош Ђирковић.

ИЗ ЛУЖИЧКЕ СРБИЈЕ

(НАСТАВАК)

У овом крају, где се сав саобраћај врши готово на чуну, није никакво чудо, што се свако дете, било оно мушко или женско, учи још из малена да птицом управља

узане а дугачке и плитке чамце. Ово вежбање из ране младости чини да су како мушки тако и женске лено развијени и много боље држање имају него што се то може иначе по селима видети. Довста је то лена слика, кад се између зелених ливада угледа мали чун, како се без шума креће са снажним возарем на задњем крају, или, што је још лепше, кад се из даљине на чуну појави каква свежа девојка у шареном оделу, која вам неслајући дугим веслом још лепше показује округлине свог леног тела.

Што је лети чун и весло, то су зими у овом пределу клизалице и ручне саонице. Ова вештина којом се овде, као у Холандији и Фрисланду, вежбају и стари и млади, служи више саобраћају него задовољству. На овај начин иду они од места до места и прелазе милама дугачке просторе, доносећи дрва и сено за домаћу потребу. Али се мало може позавидети становницима Шпревалда, кад им се чун у заливу замрзне, и лед није довољно јак, да се може по њему ићи, или кад се у пролеће почну да ваљају дивљи таласи. Тада становници могу изаћи из својих дворишта само са опасношћу свог живота, и тада су недељама одвојени од сваког саобраћаја и сваке човечје помоћи.

Дворишта по селима Шпревалда сва су вештачки направљена и на узвишеном месту постављена. Иза куће, уз коју су увек: шуне, стаје за стоку и пећ за печење хлеба, види се башта за поврће и воће, с мало њиве и ливаде. Ниска кућа лежи на каменој подлози, а саграђена је на форму талнара: велике греде снајају се у једну целину коју покрива кров с великим стрехама, који је треком или сламом покривен. Кујна и стап често су једно исто, а код сиромашнијих људи покрива и стају за стоку заједнички кров. Већином се станови састоје из једног трема, затим кујне, а с обе стране од кујне има по једна соба за становање. Где где виђају се преградини дувари, који су такође од талана, лепо изрендисани и белом или затворено плавом бојом обојени. У сваком стану налази се по једна велика земљана пећ, око које је направљена клупа за седење. Столице, столови и ормани, који су по каткад вештачки украшени, а сопствена су израда овдашњих становника, попуњавају покућанство. Али већ се на њиховим местима виђају модерне одрине; само се још чува повећи сандук са избелелим шарама и вештачким оковом који је понос домаћини, јер се у њему чува платно, које је она сама изаткала, а по украсима на сандуку може се лако закључити да га је још њихов предак употребљавао. На дувару висе мали сат са шареном плочом за цифре, а о дугачким ланцима љуљају се два тега, са чијим се правилним и једнообразним ходом може врло лепо сравнити начин живота овдашњих становника.

Куће са двориштима или су расуте по шумама и ливадама, као какве оазе, или су спојене у села, у којима је Шпреја главна а канали споредне улице, по којима непрестано плоче чунови, на којима се лепрну шарено одело жена и девојака. Све то заједнички даје слику која ће се тешко још где год наћи. Јер ко је само једном био те среће да пропутује ове пределе, било то дану или при чаробној месечевој светлости, на чамцу који се полако љуља и изнад кога се, високо горе, укрштају густе круне прастарих храстова и букава те образују диван хладњак, тај ће се увек радо сећати оних часова најлепшег и најређега уживања које љубитељи природе могу наћи. Управо ова заједница шуме, ливада и воде чини да је Шпревалд веома допаљива околина.

Пошто смо се мало одморили и поткрипили у гостионици „Код веселе штукке“, која је уједно и најбоља гостионица како у Леди тако и у целом Шпревалду, напустимо ову малу Венецију и управисмо свој чамец преко Вочевске, Шницелхауза и Кано-Миле у Буш-Миле, а то је уједно и најомиљенија партија у Шпревалду.

Тек иза Леде, овог стародревног села, долазимо у прави Шпревалд, и ту, на овом путу, може се лако увидети да добар део дневног живота и рада, а тако исто и велики део дневних радости, бива на води: разносач писама са јанџиком око појаса жури се туда на малом чуну; тамо опет, на једном пољском чамцу, види се цела селидба, и док жена чакљом вешто чамац управља, док човек држи у руци са страхом лампу рачунајући је у скупocenост свога малог намештаја; овог часа пројури поред нас шумар с пушком на леђима а веслом у рукама; по неки добро натоварени чун носи у варош пернату живину, пољске плодове и цвеће, краставце и кромпире, а од стране продавца звучи нам на сусрет: „Понгеј Бог Ваен!“ (Помогао Вам Бог!); међу тим на другом једном, готово препуњеном, чуну враћа се весело и радосно школска младеж у своје село.

Али не само да је на води, већ је и по пољима оживело. Кроз свеж и чисти ваздух чује се јасно како коса и српови звече, мало даље доноси се у великим сноповима трава и товари у чунове или се слаже у велике кубасте пластове, а усред овог свежег зеленила блистају се, као лабудови, беле мараме око глава Шпревалткиња; међу тим младићи, који су напустили своју народну ношњу, певају неку меланхоличну народну песму.

Пошто је вода за пољопривреду од врло великог значаја, она не може никако бити од штете овој околини, и ако сад није, као некада, богата рибом, којом су се овдашњи становници некада поглавито хранили. Али је од веће користи сада вода за подизање воденица и гајење гусака, а од највећег је значаја та добра страна, што се Шпреја преко зиме излије, а разграната мрежа од шпрејиних рукава и канала претвори се у право језеро, те се тако земља напони водом и чини целу околину врло плодном, а водене улице, како сад тако и у будуће, биће најважнији саобраћајни путеви у овој околини.

Поља и ливаде остадоше иза нас, а шума нас прими у своју хладовину — у своје чари. Дивна шума, која

се састоји из: јововине, брестова, храстова и букава, окружује нас са свију страна. Густо укрштене над нама гране и лишће чине да сунчани зраци продиру само местимиче, бацајући светле рефлексе по води на којој се тешки бели цветови водене руже тамо амо нијају. Али сад можемо и дубље у шумске тајне продрети, јер због једног плитког места замоли нас возар, да мало из чуна изађемо, а и он напусти чун, на поче собом да га вуче. Заиста је дивно, после вожње од неколико часова, мало ноге опружити и ићи по меком, маховином покривеном земљишту! Из густих лоза дивљег хмеља, који се високо око огромног стабла обавија, зачу се песма првендаћева; на једанпут чу се пуцањ у нашој близини а једна млада срна, у брзим скоковима, одјури у тамнину шуме; међу тим у даљини разлегаше се кречање неке птице грабливице, прекидајући дубоки мир који овде влада.

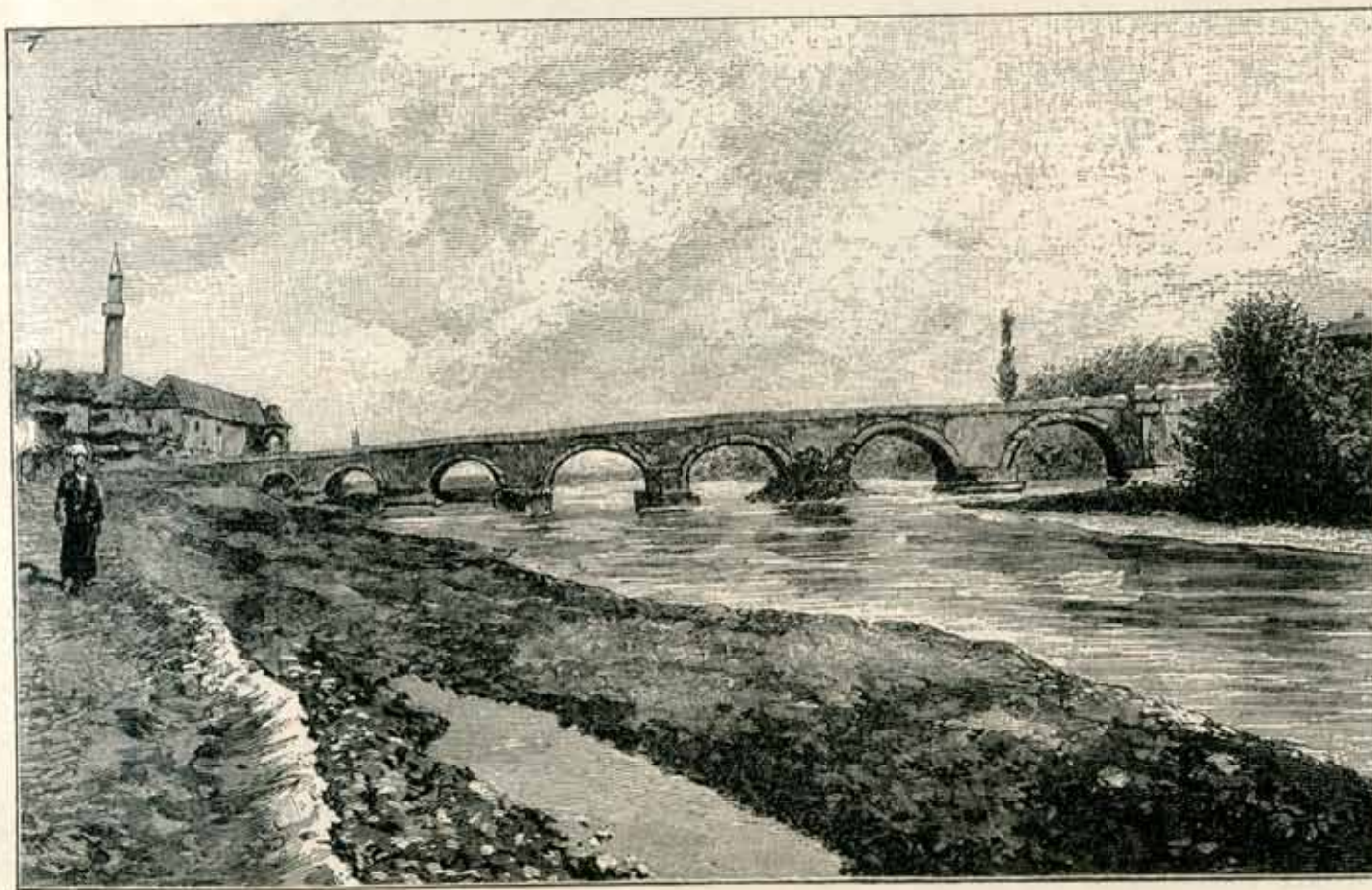
Ова чаробна шума служи дивљачи за храну и заклон, ловцу припрема радости, прикрива многобројне ројеве пчела и исхрањује масу радника при обарању дрвета и поновном засађивању, а и возари имају добар приход отуда. Међу њеним буквама и јововином налази се диван материјал за стругаре и веште резаче који у Либену и Лубену имају угледне радионице. Шума у друштву с водом, јединственим становништвом, ношњом и обичајима, привлачи огромну масу странаца и доноси добар приход не само гостионичарима и возарима, већ и целој околини.

(СВРШИТЕ СЕ)

Н. Несторовић.

СВЕТОЛИК П. РАМКОВИЋ

Родно се на селу, основну школу учио у селу и у ланци, гимназију и богословију у престоници, оженио се, духовну академију сиршио на страни, у земљи великих

Мост преко Вардара код Скопља (по фотографском снимку).

приповедача, професоровао у гимназији, у учитељској школи и у богословији, у унутрашњости и у престоници, предајући науку хришћанску, руски језик и практично богословље.

Кад му је било готово тридесет година излази први пут на јавност. Ни за пуну десетину година саставља неколико десетина приповедака и романа. У жеку рада, у највећем напону духа, оставља га трошна свага тела, клонуле се руке прекрштају и он силази у гроб у половини својих тридесетих година.

То је у овлашним потезима живот приповедача српскога, кога још не познајемо, кога ћемо, као таква, истом познати.

Ко је израније знао *Светлику П. Ранковића*, знао је у њему добра и расположена друга, рада да забави и да буде забављен. Његово живо причање и његово пажљиво слушање само је тако и тумачено. Нико није слутио у њему приповедача, који износи одломке свога градива и прибира даљу грађу.

Кад се почео јављати, како је скромно отпочео, мислило се, да жели само стећи шири круг својим омиљеним причањима, док се одједном не онази, да његови писмени радови остављају далеко за собом ћеретања, да то нису чеда тренутне расположености, по сталожене и прекаљене слике једне уметничке душе.

Изненађење велико. Тај човек нема само отворене очи, да гледа, откривене уши, да слуша, он и прерађује све то у себи и износи у новом облику; он и учи.

И од свога великог учитеља научно се искренности и истинитости. Свакој се његовој личности мора признати да је верно одржана и да је природна. Толстој га је научио да посматра, да гледа, што се око њега збива и да ускрене у себи слике, које је некад гледао. Он га је упутио на највећег учитеља свих уметника, на живот. И у том је сад Ранковићева оригиналност, што он не подржава Толстоју, он у границама своје моћи ствара, као што је и Толстој стварао. Ону религиозност на пример, која се у одлучним моментима буди у Толстојевих јунака и подетиче их на велика дела, Ранковић не види у приликама, које је посматрао, с тога нам је и не приказује, на ни велика дела, ни велике људе у опште. Он износи само што је у *животу* видео, што је условљено приказаним приликама, што је у сагласности с њима. Он није запазио великих дела у своме друштву последње четврти овога века, с тога их и не истиче, она би била просто неприродна, јер природа ту све побеђује, а друштво тако склоњено, да све уједначује.

На сваки начин, да се не може све видети, што се приповетком приказује, и кад би се приповедач само на то ограничио, удаљио би се од уметности. Али је и фантазија у Ранковића сасвим природна. Оно што није у датим приликама посматрао, посматра он у тренутку, кад износи. То га је само и могло одржати на путу истинитости и природности. Његове се личности крећу у његовој фантазији као живе, као такве их схвата, као такве их предаје читаоцу. Све је просто, све је природно, да нам се на први поглед чини као фотографија, али кад издвојимо одржани лик, приказани догађај и задржимо се на њима, ми ипак видимо, да је то уметност, да су слике.

У свом се развоју Ранковић на том задржао. Из тих слика он нам још не износи нити какво принципиално схватање живота, нити свој било естетички, било етички, било религиозни идеал, нити икакво мерило, којим он процењује људе и појаве око себе. Он се задржао само на животу, и њега нам приказао, не питајући се ништа више — а и тим се разликује од својих великих угледа и савремених правца у књижевности.

Ну нису само искреност, истинитост, тачно одржавање врлине Ранковићева дела. На ни то, што је у осталом с тим у вези, али што ипак истаћи треба на овом

месту, да се на свим карактерима, на свим догађајима види, да су онакви могли постати управо на оном земљишту, на оној основи, где нам их приказује, и да се те основе не би ни могли бити друкчи. Он уме и да *влада* својим личностима и свим ситуацијама, у којима их износи. У том нам се Ранковић јавља као мајстор, јер му ниједан предмет његов не расте више главе, свугде се види, да је писац над њим. Унутрашњи је склад догађаја свугде постигнут, сви карактери радњу непрестано појачавају и удељују у резултатима. Нигде се главна радња не напушта ради појединости, која је можда примамљива за писца, али која ретко кад да није управо од штете по ток главне радње, нигде није она без потребе ни задржана, нити убрзана. То се јасно види на свим његовим већим делима, једно само веће дело (последње) чини изузетак од тога, али су ту две радње, каснија и претходна, тако вешто склопљене, да потпуно чине утисак целине, Истина, могло би се рећи, да су истакнуте врлине у вези са самим начином његова приповедања: он је прост, износи нам једну главну личност и само потребну стафажу; у њега нема паралелних радњи, нема ни нагомилавања личности, те је тако лако постићи потребни склад. Али врлину у писца, где нам се јави, треба увек признати а не тражити услове, под којима се она можда не би показала, нарочито пак, кад тај писац није рекао своју последњу, и кад има пуно основа веровати, да се у свом даљем развоју не би зауставио само на својим дотадашњим добрим странама, но да би их још и појачао и нове нам изнео.

Ако је ово правилно запажено, онда ће у томе бити највећа заслуга Ранковићева дела. Тиме би он одвојио од свих наших досадашњих приповедача и означио напредак у развоју српске приповетке.

Ну не би му суђено да тај напредак сам и даље поведе. И ми, тек што смо дошли до уверења, да у њему имамо доброг приповедача, већ морамо да се миримо с мишљу, да смо га и изгубили.

Милан Шенић.

СРПСКИ КОМАДИ

У К. С. НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

(НАСТАВАК)

И после ове групе, пређимо на старије писце, оне на које обично и помишљамо кад говоримо о старијој драми: на Г. М. Бана и Суботића, хоћу да кажем. Од Г. Бана, видели смо, дају се понеке драме, али много које по вредности јачајемо нису слабије, играње су махом само по једанпут (*Никола Зрински*) и, уз то још, играње само пре 20, 25 и више година: *Јован Хус* играо је 1880 последњи пут, *Ванда* 1879, *Српске Цвети* (П део) 1878, *Урош* и *Вукашин* 1877, *Кнез Доброслав* 1874, *Заа коб* 1873, *Марта Посадница* 1872; сем тога, *Заа коб* није играна у позорију, са свим промењеној редакцији и *Маројница Кабона* (ова драма чији се предмет везује за доба дубровачког земљотреса, даје помишљати на једну ранију истога писца, талијански писану, *Il terramoto di Ragusa*) који је најпре био достојан нашега Позоришта, није никако ни играо. И, кад се питамо што су се комади овога писца престали давати, ми се сећамо сличних примера и помишљамо на комаде Малетићеве, који су тако исто пропали, али Малетићев случај разумемо: Позориште је, то смо могли видети и код Шанчаинових комада, усвојило за принцип да комаде својих бивших управитеља, у знак жалости за њима, престане давати; само, како нисмо до сада знали да се тако нежни обзира односе и на комаде њихових пријатеља, нисмо могли помислити да Позориште не даје Г. Бана да се не би тугом сећало његова

пријатеља Малетића. У осталом, како је недавно према Г. Бану, и Академија Наука показала, само у другом смислу, не мање нежне обзире и издала његова целокупна дела, то се зацело не би замерило ни Позоришту да се за њом поведе и слично учини. Јер кад тако ради наша највиша научна и књижевна установа која је, и по свом рангу и иначе зато што само два три пут преко године публикује, дужна коректно и по строгом мерилу одабирати, чега се има бојати Позориште које двеста педесет пута годишње излази на јавност и које је, и по својим задацима и по свему осталом, много скромнијег ранга? Што се Суботића тиче којем је, услед високе пажње коју му је ових дана поклонило једно књижевно друштво, дигнута цена више не што је то до сад чинила историја наше књижевности и допунјала озбиљна критика, Позориште је овога писца сасвим занемарило. Његови комади такође нису одавна дати: *Владислав* је дат последњи пут 1887, *Немања* 1876, *Прехвала* 1875, *Звенимир* 1873, *Бодин* 1872, *Крст и Круна* 1871, *Сан на јави* 1869, пре тридесет година равно тако да ни најстарији глумац наш није у том комаду играо, а комад *Јаквинга* и није никако ни дат. Изгледа да се Позориште боји и овога писца као год и Г. Бана: што га се боји кад га и много виша књижевна тела признају; што не даје драме његове кад други дају и слабије ствари истага писца и што се оно једино нашло да чува чистоту литерарног укуса кад о њој нико у овој земљи не води никакве бриге?

И да пређемо на још старије писце, оне из прве половине овога века, потражимо, у истом смислу као и често досад т. ј. тражећи више начела ради потпуности националног репертоара, и Атанасија Николића од кога имамо на репертоару само *Зданице Раванице*. Од овога писца, међутим, има *Краљевић Марко и Арапин*, *Драгутин краљ српски*, *Краљевић Марко и Вука генерал* и још 20 драма за које смо тек скоро из новина дознали и да постоје. И, ако нећемо Л. Лазаревића (*Владимир и Косара*, *Пријатељи*) ни С. Стевановића (*Цар Урош*) као писце који су тек почели бити писати, узмемо, и без икаквих скрупула овога пута јер никакве скрупуле овде немају места, и Стерију, којим је Позориште и првих

година почело представе, и, сад на нову годину, обележило свој нови програм. Њиме се, кажу, чак и у Загребу почело. „Његове драме положили су темељ и првом сталном позоришту у Загребу.“*)

А Стерија је чудно прошао у нашем Позоришту. Наследивши његове комаде од ранијих дилетантских дружина, Позориште је узело давати неке од њих одмах у почетку. Неке од тих одмах је, не зна се зашто, и оставило, као нпр. *Сан Краљевића Марка* који је игран последњи пут 1869,

(овај сан као год и онај на јави, баш показују каквим „сном мртвијем“ наше племе спава). Неке је пак оставило доцније као *Бој на Косову* који је 1886, зато што је у њему Позориште гледало само једну видовданску представу, потпуно истиснут Суботићевим *Милошем Обилићем*, кога ће ваљда доцније истиснути Ђуричићев *Вук Бранковић*. Неке је опет, много доцније оставило: тако су прошли *Хајдучи*, на пример, играни последњи пут 1894, кад су, у осталом, уведени први пут на репертоар В. Милковић и његов *Краљевић Марко и Арапин*. Неке је најзад (*Смрт Стевана Дечанског*, *Кур Јана*) и до данас задржало. Али се Позориште, осећајући некакву грижу савести, ипак по каткад сећало заборављеног наслеђа и почело отуда vadити понеке неупотребљене комаде Стеријине. Тако је Змај као драматург 1880 године унео *Лажана* на репертоар и Г. Глишић 1892 *Женидбу и улазбу*. Наравно да ови позни и неодлучни покушаји да се у целини васпостави Стеријина драма, нису пролазили боље од оних да се ова, у колико је раније примљена, одржи. Ако се, од ова два комада, поменута комедија и одржала на репертоару, трагедија је остављена и забачена одмах 1882. И тако је испало да од седам датих комада Стеријиних, Позориште одржи само три

до ове сезоне. И тек је ове сезоне Позориште одлучно приступило васпостављању целе Стеријине драме. И тек сад је дало *Заузецу*, *Београд некад и сад* и *Покондиреним тикау*, тек сад а први пут међутим, и многи су се с оправданим чуђењем питали да ли је могућно да се оне одиста сад први пут дају. И ако да и *Лажу* и *паралажу* који није ни-

*) Ј. Љеанава, Лекције из историје српске књижевности. Цетиње 1896, стр. 109.

Св. Симеун Мироточиви. Сликао г. Урош Предић.

како дат, Позориште ће тиме исцрпiti листу штампаних комедија Стеријиних. Али тиме још неће исцрпiti листу свију комада његових. Од Стерије има још неограничених ствари. Има, најпре, трагедија: *Светислав и Милево*, *Наход Симеун*, *Владислав и Скендербег* дат сад (први пут) и те су ствари бар штампане и ми их, и ако кварећи очи на оним ситним словима познате панчевачке колекције, ипак можемо на некакав начин познати. Али има, уз то, и ствари, не само неограничених него и нештампаних, и које се, судећи по освешченим тежњама наших књижевних друштава, неће скоро ни штампати, и то су: *Торжештво Србије* (алегорија у 1 чину), *Постанак српског царства* (опера?) и, што је још много интересантније, комедије: *Превара за превару* (1 чин), *Волшебни маџарац* (1 чин), *Незгодан муж* (други наслов: *Цандриљов муж*; 3 чина), *Судбина једног разума* (2 чина) и *Родољубици*, једина у 5 чинова, у осталом.* И ништа од свега тога није играно у нашем Позоришту. Пута је међутим, било да се и до нештампаних ствари дође. Зашто се овако радило са Стеријом, нејојамно је. Зар се морало престајати са давањем оних комада његових с којима се почело? Зар се морало прекинути са уношењем неограничених комада његових на репертоар? Зар се морало стати на пола пута кад је пут био добар? Или, да оставимо што је било на да гледамо шта сада ваља радити, мислите ли да се не може учинити што је раније пропуштено и попуштити и обновиити цео циклус Стеријин? Кажем: попуштити, јер је више комада његових ван репертоара него у овоме. Или можда мислите да су најбољи комади његови дати, и да оно што је остало, ни вреди ни да се износи више? Напротив, у неограничених има исте и чак и боље вредности него у играних, и већег интереса можда. Или, најзад, мислите (јер ја све хоћу да претпоставим) да Стерија и не вреди ни да се игра, ни штампа? Како? Зар данас, кад књижевна друштва износе на видик заборављене ствари које никога не интересују, па да ни Позориште не изнесе на јавност оно што је у целој нашој драмској књижевности од највећег интереса а што је, међутим, свет имао тако мало, или, шта више, никако није ни имао прилике да позна? Зар данас кад сваки млађи писац (а у српској књижевности као и иначе, *на млађима свет остаје* и, ма какви они били, људи ипак мисле да свет и даље иде унапред и да је сасвим право поред оваких млађих заборавити онаке старије); кад, велим, сваки млађи писац, има права да, под видом приповетке или драме, публикује оно што му, између безначајних ствари које описује, најпре падне на памет а што му под руком најмање писмено изиђе — па зар данас да остане заборављен и забачен један писац Стеријине вредности? Ја нарочито кажем *вредности*, јер је вредност његова велика и ми на њу ударамо гласом кад њега тражимо. Јер, и да Стерија нема, у књижевности, познату важност „оца народног позоришта и народне драме“; и да његови списи не леже закопани по архивама које су тешко приступачне, па ипак треба Позориште да их износи као дела добра, одиста добра. Стерију не морамо тражити као што смо досад по каткад тражили друге писце; за њега не морамо наводити разлоге који избегавају литерарну оцену; њега ради не морамо световати

* Ове се ствари, као и цела нештампана посмртнина Стеријина, чувају у Матици Српској. Списак њихов као и све податке о њима, ми смо изнели по једном екорашњем писму од стране секретаријата матичина. У том писму, као досад отуђени драмски списи Стеријини, сем Скендербеге који је штампан а од кога у Матици има једна скица, забележени су само они које горе поменуемо. Сипијатија и антипјатија и прерада Лајне и пјерадаже за које комаде знамо (М. Милићенић, Поменник, 366) да су такође били на чувању у архиви Матициној, пису поменути у овом писму и по свој прилици изгубљени су. Добра жена, која се често поимиче међу комедијама Стеријиним, није забележена ни у овом писму, ни у Поменнику, те је можемо сматрати такође као изгубљену. — Додајемо да је Позориште учинило нужне кораке да добије отуђене рукописе од Матице и да се они (управо пет поменутих комедија), по одобрењу Матициној, препишују и прописи ће скоро стићи у Београд.

Позоришту да следује примерима које му књижевна друштва дају (истина је, у осталом, да онде то и не можемо чинити јер се књижевна друштва још чувају да се не компромитују издавањем Стеријиних драма) — њега можемо тражити просто, непосредно, зато што ваља. И ја знам да он има и недостатака, али знам и то да, најпре, није све недостатак што се данас по неразумевљу као такав сматра, и, после, да у Стерије има доста неонажених лепота које обилато накнађују мане и слабости његове. Знам, истина, и то да се данас у књижевности не придаје Стерији онолика вредност колику му ми овога пута признајемо; и сећам се да је, поводом Стеријина вешера, једна позоришна критика, коју је, у осталом, један доста угледан књижевни лист прештампала, претпоставила комаде Цветићеве комадима Стеријиним; и нисам превидео да се и на много надлежнијим местима, наиме у књижевним друштвима високога реда и положаја, тако исто мисли; али, знајући колико је меродавна оцена ових чинилаца, ја држим да, ако данашња критика у овом погледу греша, неће грешити доцнија и да ће се, кад се једанпут буду правилније разумевале ствари, одредити Г. Цветићу место мање него што је ово које он данас и у Позоришту, и у књижевности ужива. А Стерији? Да не проричем него да кажем само своје мишљење, ако ми је у осталом допуштено овако без потребна развијања рећи, ја држим да је Стерија у комедији бољи од Тријековића, а у трагедији — има додуше, један други који је, ако тако смем рећи, био дуго сматран као први, али је, у последње време, и тај изгубио оно првенствено место и место остаје ипак за најстаријег драматичара. Јер Стерија, и данас пошто су толики други подоласили иза њега и сваки од њих мислио да га је претекао, ипак поред свију својих недостатака, заслужује, и у комедији и у трагедији, име првог нашег драматичара које му ми само по старини признајемо.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Павле Поповић.

*

ИСПРАВКА

У овом чланку, на стр. 103 прошлога броја, подаци о Тријековићевим комедијама (управо, његовим прерадама туђих комедија): *На бригеши* и *Мило за драго* погрешно су стављени. Први комад играо се 1879 последњи пут, други комад 1883, што се овим исправља.

П. П.

Штутгарт, марта 1899. год.

Херман Судерман: „Die drei Reiherrfeder.“ Драмска весма у 5 чинова.

У прошлом писму изнео сам садржину оне најновије Судерманове драме, из које се види да је Судерман овога пута сасвим напустио свој досадашњи правац реалне стварности и да се је винуо у вода мистичку, пола херојско-романтичку енергију. За све време читања или гледања ове драме не престајемо се питати: Шта хоће писац овим да нам каже? и тек на крају крајева видимо да је хтео да нас упозори и да нас упозна са старим, већ одавна познатим фактом: да човек своју срећу увек тек онда позна када иста за њега постане неостизајна. Ма како да је ово познат факт, Судерман, писац „Часте“ и „Пропаст Содоме“, задовољан би са овом темом створио једну драму — свакако лепшу по што је „Die drei Reiherrfeder“ — да се је само овом темом задовољно и да није хтео пошто по то да о своме јунаку уједини Хамлетову и Фаустову природу са Ничеовим „надчовеком“.

У целој модерној драми — а у класичној још мање — неће се наћи карактер као што је Судермановој принц Вите. Као што се Хамлет није никада могао у одсудној часу да реши по оно што је требало, тако и принц Вите увек чини оно што у ствари није хтео чинити. Он ступа у двојбу са Херцегом Видолфом и ако није хтео да узме краљицу себи за жену; он постаје краљ и сунругом краљице и ако чине за другом, њему непознатом женом, а чине за идеал-женом и ако увиђа да је његова сунруга у сваком погледу идеал-жена. Али док је Хамлетово држање до најмањих ствари

психолошки мотивирано и за нас појмљиво, дотле је држање Витез без никаквих психолошких мотивација и без каквих међусобних веза тако да се свака и свака радња у овој драми другачије развија по што је гледалац очекивао због чега исти и постаје збуњен и нерасположен. А ако томе додамо и то да јунак драме развија диалектику напика се само код јунака Хебелових драма налази, и да се на посметку претвара у Грлиарцеровог јунака резигнације, онда је пронаст оног комада појмљива.

И сама техника ове драме врло је слаба, поједине радње које следе једна другој немају никакве међусобне везе тако да гледалац одмах примећује да писац онде није дорадио своје послу. Саме радње су без какве живости, врло често страшно монотоне; једино је седма сцена у четвртој чину, где се Дорбас кодеба да ли да убио принца, достојна Судерманова имена и само благодарношћу овој сачувао се и овај комад од потпуног збиса на Штутгартској позорници.

Цела је драма написана у стиховима — а то је код Судермана грешка — међу којима има врло лепих, нестимично дилних дирекних жига. Комад је једновремено играо на трима позорницама: Берлину, Дрезду и Штутгарту и свуда је исти сачуван од коначне пронасти само реномеом Судерманова имена.

Ј. Адамовић.

† **Светолик П. Ранковић.** — Светолик П. Ранковић родио се у Моштанцима, у округу подунавском, 7. децембра 1863. год. Одрастао је у селу Гарашина, у шумадијској Јасеници, где му је отац био свештеник. Основну школу учио је у селу Вукосавцима и у варошци Аранђеловцу. Четири разреда гимназије и богословије савршио је у Београду. Оженивши се са г-ђицом Босилком Ристићеном из Београда одо као државни питоман на духовну академију у Кијеву. Ту је изучавао богословске и филозофске науке и историју литературе, руску и ошиту. Специјално се пак бавио практичним богословљем, из кога је као најглавнији предмет изучавао омилитику и историју целе хришћанске проповедничке литературе, нарочито српске. Пошто је савршио духовну академију и вратио се у Србију, буде постављен за предавача науке хришћанске у крагујевачкој гимназији. Професорски је испит положио 1890. год. из богословских предмета, а темат му је био: «О привремено беседиштво у руској цркви у другој половини 18. века и у првој половини 19. века». Исте је године постављен за професора и професоровао је у Крагујевцу, у Нишу и у Београду.

Године 1892. донесе «Отаџбина» први Ранковићев рад из лене књижевности: «Јесење лишће», у коме су нам изнесене слике са села, које је још у Русији ставио на хартију. Од то доба јавља се Ранковић непрестано крајим стварима из лене књижевности у политичним, белетристичким и стручним листовима српским. «Народ» и «Одјек» су објавили много мањих његових слика и прича, «Стрелачки Гласник» Ливачке слике (1893.), «Хришћански Весник» Крст и молитву, Поштење и милошће (1893.), «Дело» Страшну ноћ (1894.), Поштеру. Пронаст, Званичну исправку (1895.), Богомољца (1896.), Прву тугу (1897.), Звонаре (1898.), «Искра» Пон-Савин грех (1898.), «Бранково Коло» Сеоског добротвора, Пријатеље, Живот и смрт (1898.), и Стари врускавац (1899.). Год. 1897. издао је Српска Књижевна Задруга његов роман Горски Цар, а 1898. год. наградила је Матица Српска његов други роман Сеоску учитељницу, који се сада штампа у Београду трошком Коларчеве задужбине. — Крајин његови састави изнели су и у патриотском листу «Слав» (Ниш, 1896.), а његов светосавски говор Свештеник и учитељ, њихови односи и задаци у народу, који је управно својим ученицима у учитељској школи, одштампан је савиши митрополит, а тада епископ нишки г. Инокентије, за свештенике и учитеље своје епархије (Ниш, Прва књига штампарија Ж. Радоновића 1895.). — Као професор богословије изградио је за своје ученике Упуство за црквено проповедништво, омилитика, по Талорову и др. ауторима (Београд, штампарија Петра К. Танасковића 1894.).

Сред најобилнијег књижевног рада Ранковић се у лето 1897. године власно разболео. И са тешком болком у грудима отимаше он сад са упорном снагом свога духа једну по једну записану своју од смрти. У манастиру Вукову, куда је отишао у пролеће 1898. год. чистог ваздуха, написао роман Сеоску учитељницу, затим у Гарашинама и у Београду неколико приповедака, што изиђоше у «Бранкову Коло» и у «Делу», и на посметку доврши у Херцег-Новом неколико своје радове, што их је повео на хартију и у глави, кад је пошао на море, да тамо себи лека, или бар продужење живота, потражи.

Почетком марта о. г. донаде Ранковића у Херцег-Новом глас да му је умро најмањи син. То је био и сувише јак удар за човека који се готово и сам с душом борио. Толико је још само имао снаге, да дође до куће, те да умре у кругу своје породице и легне у земљу свога завичаја. Суђени га час стиже 18. марта о. год. у зору, а 19. марта је сахрањен уз велико учешће својих другова и поштовалаца његових радова.

Ранковић је оставио за собом ојаћену удовицу са два сина; оставио их је, као што оставља своју породицу професор, који је, и сувише, и књижевник српски. На њих им је оставио много: светлу успомену и дела непролазне вредности, која ће бити понос њихов и понос целог народа.

Из Стеријина репертоара (фотогр. снимко г. М. Јовановић, двор. «фотограф»). Дев резултат који Урава К. С. Народног Позоришта показује у последње време изношењем комада из српског репертоара не само да није без значаја него као да наслућује ленте дане Српскоме Позоришту. Од писала чији су комади до сада изношени најбоље је заступљен Јован Стерија Поповић. Слика коју доносимо у овом броју представља II тивона из Стеријиних комедија. — Нека је ово први прилог «Нове Искре» за Албум К. С. Народног Позоришта, који ћемо у току времена доносити у свом листу.

Невеста (сликао Ф. Проли). — Освајано је и тај дан! Сунце расија своје животворне зраке као да и оно узима учешћа у невестини срећи; свеке цвеће као да ужива што му је суђено да свене као невестини украс. А с којим ли тек љубави и милоште пробира старија сестра цвеће лепше од девиште да њиме кити своју сеју која данас као женихова изабраница пред олтар ступа! Речи од милоште не слазе јој е уста, већ их пиже као најлепши сестрински украс испроткиван заносним пољупцима. — А млада изабраница упрла је своје крупне очи рекао би у будућност која јој се и на јави и у сновиима најлепше осмехује. Како сија у тим очима и љубав и чежња, колико је чедности у њима а, у исти мах, колико озбиљности пред ступање у нова права и нове дужности!

Јегипатска рокиња (сликао Н. Зихел). Нематки идеалиста-сликар представио је у овој слици јегипатску рокињу али тако симпатично да се гледалац и нехотице чуди: од куда јој то име и зар га је могла и неколике тренутака носити кад је као створена да је робови слажу? Или је ово, можда, харемска миленица, рокиња по имену само а у ствари господарица каквог кизајеског срца?... Не нагађајмо, јер то не ће ни помоћи ни одиоли деноти саме слике, која се може крстити како је коме драго; јер је неоспорно да се и на овом Зихелову раду огледа његова већ позната отменост у сликању, нежност у слагању боја и идеално схватање изабраног предмета. —

Мост преко Вардара код Скопља (по фотогр. снимку). — Уверени да је српским читаоцима драг сваки кутић српских још неослобођених крајева а нарочито оних у којима су наши класични јунаци себи беспрестанно текли, доносимо слику каменог моста код Скопља који је неми сведок српске славе у прошлости а најлепших нада у садашњој будућности.

Свети Симеон Мироточиви (сликао Урош Предрић). — 13. фебруара ове године навршило се пуних 700 година од смрти Светог Симеона — Стевана Немање, српског великог жупана и оснивача Немањинске династије. Успомена на тај дан прослављена је у Српству, а нарочито у слободној краљевини са пуно поштовања и захвалности према великом владару. Успомена на Стевана Немању осмешена је тога дана у срцима Срба свих и свуда будући наде на лепшу и срећнију будућност раскојаних делова српских.

✱

ИСПРАВКА

У прошлом броју «Нове Искре» а у опису Адакала цитовали смо да је ово острво, после Берлинског уговора, прешло у својину аустријску. У књизи Др. Веснића «Основи међународног права» (књига прва) тачно је обележен положај острва Адакала овим речима: «Чланом III претходног Санстефанског Уговора од 19. фебруара (3 марта) 1878. одређено је било, да ће се, с погледом на нове границе Србије, тврђава Адакала на Дунаву напустити и порушити. Али како Аустро-Угарској није могло бити све једино, у чије ће руке ова врло важна стратешка тачка доћи, то је она отпочела непосредно с Турском преговоре о томе, и споразумела се с овом државом да аустро-угарске трупе непосредно привремено ово острво до нове судбине његове, која ће се решити на конгресу. Смена је извршена 13—25 маја 1878, и турска посада од 600 људи отишла је у Босну, оставив брзи аустроугарских трупа тврђавицу и ратну опрему која се у њој налазила. На острву осим посаде (две аустр. чете пешадије) живи још на 400 душа готово све чисти мухамеданци и имају осим свога хоће још и судију, кога поставља и плаћа порта».

Овим исправљамо и допуњујемо опис острва Адакала у прошлом броју.

КЊИЖЕВНОСТ

Српска Књижевна Задруга. — Српска Књижевна Задруга својим најновијим, седмим, колом омет пријатно засведочава вљаност подухвта, трезвеност рада, укуса и одабирање у издавању дела. Ово су књиге на овоме кола:

Житије Герасима Зелџа, св. П. Епископ неспе Јон. Суботића, св. I. Приповетке А. К. Азаровића, св. I. Горедоле по Нануљу, путничке прте Др. Мил. Јовановића, Уједињење Немачке од Др. Драгољуба Павловића, Векилдески свештеник од Оливера Голдсмита, с енглеског превео Др. Љуб. Недић, Искрице од Ник. Томашеа.

Од Житија Г. Зелџа имамо онде другу књигу, под извешком редакцијом академика г. П. Борђевића. Ово дело чуве

ног православног дамагитског трудбеника даје значајне и здраве погледе на ондашње друштвено стање, које је возиало крај прошлог и почетак овог века.

Књижевност је нама, даље, заступљена старијим писцима. Николом Томазеом и Јованом Суботићем, и новијим, Лазом Лазаревићем и др. Мил. Јовановићем.

Томазео, обилати политичар, познат због свог слободоумља и своје оштре критике, поред многобројних и разноврсних радова на страним језицима, писао је и језиком српским. Име његово има значаја за словенске народе, јер им је он у свакој прилици био искрен пријатељ, бранећи их од непријатеља и речито славећи карактер и дух њихов. Једре су и поучне Искрице његове. Оне ће увек кренути дух у читаоца и бити огледало величине погледа и срдечности душе њихове.

Предговор од г. Дан. Петровића приказује занимљиву биографију и огромност рада Николе Томазеа. Напомене уредника г. Ђу. Јовановића потпуно објашњавају значење речи из језика Томазеова и расветљавају садржину, коју је тешко разумети без знања ондашњих прилика.

Јован Суботић, младан и даровит српски књижевник, заузима видно место у историји српске књижевности. Живот, рад и значај овог писца јасно је обележен у предговору, а из пера академика г. Ђ. Стојановића.

У овом су издању мање и познатије српске песме њихове (Сабља-момче Цвет-девојче, Врличка кула, бајка Цитанка и т. д.). Оне су махом познате у духу народном, језиком доста чистим и са неснижним лиричним пометом.

Тужан сиом из новијих дана јесте велики губитак наших даровитих књижевника Лазе Лазаревића и др. Милана Јовановића!

Нису ли јединодушност многобројне стручне критике и свеопшта симпатија читаоца издигле Лазаревића на прво место наших приповедача? Чисто и природно приповедање одабраних тема, исподложне студије или утисци, вредина и свежина душе, осећајност срца, бирај језик и прилагодан стил — дивно су истакли, и у оно мало приповедака, савину даровитости и велики приповедачки талент, обележавајући Лазаревића творца савремене приповетке.

У овој првој свесци налази се и једна нова и већа приповетка „Швабница“, истинита и дирљива прича његове неуспешне љубави.

Предговор академика г. Ђу. Јовановића навео је нуну и жину слику живота и књижевног значаја Лазаревића. Потпуна и значајна критика приповедача, а наклоност Лазаревићу као човеку, сину, другу, пријатељу и лекару, изразно су општали голему вредност овог тако кратког, а тако ценог живота.

Са др. Мил. Јовановићем већ се добро упознао читалац свет дела Српске Књижевне Задруге. Ње се не сећа његових збирки „С мора и са сува“ и „Гамо амо по истоку“, које нас уводе у нове непознате светове, на начин тако забаван, приказујући их са великим и свестраним одбирањем занимљивог и корисног. И у овим путничким претма Јовановић је већ и осежан посматрач, осећајан писац, социјално образован и забаван сироводник на путу.

Његову вредност као писца на многим пољима животне каријере и обилатост и вредност његова књижевног рада навео је г. Анд. Гавриловић у занимљивом и исцрпном предговору.

Дело је ово изишло под значајном и марљивом редакцијом г. проф. Вулића.

Страни приповедача књижевност заступљена је даним, класичним романом Оливера Голдсмита, Веке-на-де-ким-свештеником. Овај роман, познат и признат, преведен је из давнина на многе стране језике, доживљујући неколико издања.

Српски је превод од г. проф. Ђ. Педића, доброг познаваоца језика и његовог стилиста, који се је марљиво потрудио да очува простоту стила приповедача и јасност излагања, у одабраним изразима. Падају у очи и архаизми, које је г. преводилац рад да оживи, да би боље пристао целокупном тону приповетке.

Предговор је од самог преводилаца; износи живот и рад писца на књижи, на и саму оцену овог романа.

Од науке, коју Књижевна Задруга излаже популарно, са појединаком срећом, у овом издању налази се Уједињење Немачке од проф. Др. Павловића. Тема је свакојако од особитог значаја и за српског читатеља.

У историјском прегледу развоја немачке државе обухваћени су периоди времена од најтањине дивине до Вилхелма I, оснивача народног јединства немачких земаља. Историјско развиће народног и политичког живота ово земље пролазило је кроз разне мене, докле није, на последку, донело велику и неминовну последницу, данашње уједињење. Ове мене обележавају извесне значајне епохе, у којима је писан средњи и концертисан историјски значај њихов.

Дело г. проф. Павловића показује на себи марљиву обраду огромног градива, које је писцу стајало на расположењу. Изгледа само да је бави ова маса сајата, веће или мање вредности, гледило заклоњено трезвене погледе њихове.

Бор. П.

КРИТИКА

Летопис Матице Српске, уређује Милан Савић. Књига 186. 1896. свеска друга. У Новом Саду, штампарија српске књижевне браће М. Поповића 1898. 8-на стр. 236.

(СВРШЕТАК)

Најзанимљивији прилог у овој књизи за делове Шафариковог на словенском југу јесу Писма Павла Јосифа Шафарика и Адама Дра-

госављевића, које приноси проф. Борђе Магарашевић. Проф. Магарашевић у једној од последњих свезака Летописа изнео је живот и рад учитеља А. Драгосављевића, који се много интересовао за српске књижевне старине. И ако Драгосављевић не имамо довољне спреме за анализу и оцену старих српских сломеника, то је ипак Шафарик нашао у њему вредног скупљача старих српских сломеника. Кореспонденција Шафарикова са Драгосављевићем започиње 1830, те се наставља све до Шафариковог одласка из Новог Сада 1833. Магарашевић је приложио седам Шафарикових писма, по добро је учињено што је из Драгосављевићевих протокола исписао и његове одговоре на Шафариково писма. Но Магарашевић се свакако огрешио о захтеве филозофске критике, што није у целини штетно писмо Адамово где се потanko описује један Минер, који је он видео у Петвару и Липови (стр. 61). Ово је потребно било ради тачније олене поступка Драгосављевића у пословима такве врсте, пошто из писма Шафарикова од 24. јуна 1830. видимо да онај не беше задовољан са Адамовим описом и поређењем: *Ich wünschte, dass die den Pechwaren und Lipover Minei genau vergleichen und mir spezifisch anzeigen, worin der Unterschied besteht. Aus Ihrem Briefe sehe ich den Unterschied nicht. Sie müssen die 2 Exemplare neben einander legen und Wort für Wort vergleichen — dann wird sich gleich zeigen, ob nicht irgend wo ein Unterschied in der Orthographie ist, woraus man schliessen könnte, dass es zwei Drucke sind* (стр. 62).

Из тога а и из других сличних места, познати онде где му обраћа пажњу како да поступа при прегледању старих рукописа (ibid.) види се да је Шафарик био од знатна васпитна утицаја на рад А. Драгосављевића.

Сем ове интересне грађе приложио је проф. Магарашевић акта, којима је патронат српске новоселске гимназије узео у обзир Шафарика пред кр. угарским намесничством године 1824. Грађа ова послужила такође као интересан прилог за биографију Шафарика.

На истом месту налази се расправа проф. Рад. Врховца „П. Ј. Шафарик и српски језик“. Ова расправа је најсамосталнија работа у овој књизи, а ако се онажа по самој композицији радије да је рађена са доста брзине. Пре него што ће почети оцену Шафариковог рада на историји српског језика, окарактерисао је Врховца гледишту претече Шафарикове: Добровског и Конитара, истакнувши Добровског као присталицу „старе емпиричне граматике указујућих схемата“, а Конитара као представника новог историјског метода. Пошавши са тога гледишта излаже напоре Добровског о старословенском језику и његово одношају према српском, који се напосред формираше у српско-бугарско-македонску теорију у његову чувену делу *Institutiones Linguae Slavicae* г. 1822. Конитар пак већ у рецензији на ово Добровсково дело јасно заступа такозвану панонску теорију. Прелазећи на Шафарикову литературу од 1826, тачно јој је одмерио вредност, истакнувши с правом да је у њој прво мало самосталног. И у питању о одношају срп. и буг. језика према старословенском и у питању о одношају српског језика према словенском држи се Шафарик чврсто Добровског, те с тога Врховца с правом истиче, да „не треба мислити да је Шафарик основао икакву српску теорију: он је само притврдио што је примио од других.“ Напоменути Шафарикове напоре о српском језику у историји јужно-словенске књижевности, истиче самосталност Шафарикову у томе раду. Пре него што ће прећи на оцену дела „*Serbische Lesekörner*“ којим је Шафарик толико објаснио историју српског језика, покушао је да нацрта напоре ондашње српске генерације о словенском и српском књижевном језику. Говорећи о Добровском и његовим напорима о српском књижевном језику налази да је Врховца употребно гореспоменути зборник Јагићев, где је изнесена кореспонденција Добровског и Конитара, а напоменуто стр. 426/7. Сем тога налази је споменути да је још Добровски у првој десетини овога века читао старосрпске сломенике и обавио да се они по језику разликују од старо-словенских сломеника, само што те разлике није сматрао као индивидуалне особине српског језика, него као корупције од старо-словенског (Писма I. 151). У погледу Вука и његова одношаја према српско-словенским сломеникима, викало је јасније истакнувши заслуге Конитарове у томе погледу. На кореспонденцију Вукова са Мушницким види се, да погледу Конитару наклаује да му се пошавши стари српски сломенници (Гласник срп. уч. друштва 75, 268), а на да је примио и пручио аистол шиматовачки са усхићењем јавља о томе Добровскоме (Писма I. 445). Ипаче је проф. Врховца стручно и зналачки оцењено значај дела „*Serbische Lesekörner*“, показавши јасно како је Шафарик овом радњом јасно доказало велику старост српског језика и његову самосталност према старословенском језику. Но најзанимљивије је оно место где Врховца разлике за што овим делом не дође она борба која се у двадесетим и тридесетим годинама разбујала због питања о српском књижевном језику, пошто је Шафариково дело решило питање у корист Вукову. Прави узрок беше — разлике Врховца — неразумовање Шафарика, пошто његова књига беше строг научна, а тадашња српска конзервативна интелигенција не ималаше довољно спреме да схвати значај Шафариковог рада. И Тодор Павловић и Лукијан Мушницки и Јован Хадрић-Светић несахоу славноше овој књизи, не знајући да је ова књига испевала онога њиховог теоријана. С тога Светић и води упорну борбу са Вуком, док њихови не дође Даничић да реши борбу у корист напредних идеја.

Најомијирнији чланак у овој књизи јесте омијирна биографија П. Ј. Шафарика која започе на жалост рано преминути др. Борђе С. Борђевић, а настави и изради Сима Н. Томић. Писац овог рада старао се да што детаљније изнесе живот овога великог радника, а научни његов рад и оцену тога рада изнесе у засебној студији, која ће изаћи у појединим свескама Летописа.

При изради овога чланка послужило се Томић понајвише горе поменутом радњом Јиречковом. Штета је што се није издешавије ко-

ристово кореспонденцијом Шафарика и Вука, која се чува у Београду, а до које не можаше доћи проф. Јиречек. Похвалити се мора тежња Томића да што јасније изнесе узроке који изазиваше велики преврат душевни крајем прошлог и почетком овога века, те да на тај начин наслика оно доба и оне прилике у којима се Шафарик у Немачкој кретао. Добра је даље опаска да Шафарик долази у Нови Сад као идеалиста и естетичар, који се на брзо по доласку разочарао. Ову толико интересну прту требао је и проф. Магарацшевић истакнути. Именовујући да ће српска читалачка публика овом радњом добити са свим јасну слику о животу Шафарикову, упозорићу на неке грешке које се у брани потрале, а сасвим тога подобије проговорити о одношају Шафарика према Конитару. На стр. 104. где Томић описује Нови Сад по делу Јиречка није Томић у брани потпуно схватио Јиречка. Пада даље особито у очи разлагање Томића на стр. 144. где је говор о Мушицковој оди Шафарик, востаној не само у новембру децембра 1819. и Шафариков одговор на ту оду од 11 новембра 1819! Томићу је ваљало казати где се то писмо налази. Ја саутим да ће бити међу Шафариковим писмима у Београду.

Што се тиче одношаја Шафарикова према Конитару имало би се по где што довуити. Факат је да између Шафарика и Конитара није било никада праве симпатије. Мени се чини да је у том погледу имала значајну улогу и разлика по религији. Шафарик беше ватрен протестант а Конитар онет претерани католик. Нагађати ово можемо из писама Шафарикових Колару, Палацкому и додичје Погодину а из писама Конитарових Добровском и Ханки. Томић на стр. 193. тврди да се неискреност од стране Конитара огледа у писмима Конитаровим Добровском и његовим писмима Шафарик. Конитарова писма Шафарик, колико ја знам нису се сачувала, а из Конитарова дневника, припојеног у другом тому превиске Конитара и Добровског на који се Томић позива, ја ово не видим. Г. Томић како изгледа, још не може да буде довољно објективан према Конитару. Под утицајем ове антипатије према Конитару назива га на стр. 157. „старом бечком лисцом.“ Признајем да је Конитар био човек оштра и суровог карактера, што се особито огледа у његовим писмима Словену Жушану у којима дуго и безобзирно напада на Приманца, проф. андеја у Грону, по током времена скидају се са њега мало по мало оне лаге, којим су га савременици Чеси и Руси управали. Из писама Авг. Тајнера дру. М. Фелсу (Писма II. 313—317) јасно је да Конитар за време бављења у Риму не беше у служби римске пропаганде, чиме су га савременици бедили, него у служби чисте науке. Подвала његових непријатеља да је стајао у служби бечке полиције није ничим доказана, а његова мржња сиром прашкога круга слависта није била без разлога, и мишљење дра. Матије Мурка да биографија Конитарова у Брокхаузову лексикону није написана без знања чешких слависта, неће бити без разлога (Archiv für Slav. Phil. XVIII. 580). Најпосле ако ћемо једнаком мером да меримо ваљало је у одношају Шафарикову према Конитару истакнути мишљење дра. Подивке, по коме је Шафарик много допринео да се одношаји између њега и Конитара још јаче затегну, пошто је он иран био који је приватним путем, у писмима Келену, сузмињичо Конитара, подмећући му у његовим књижевним радима религиозна смерова (Pavel Josef Šafárik a jejího písemnictví Slovanského. Český časopis historický I. 30—46).

Цариград

Др. Јован Радоњић.

РАЗНО

Јавно предавање. Г. Стојан Новаковић, српски онуомошени министар у Цариграду, држао је у руском археолошком институту у Цариграду предавање „О градовима и варошима у средњем веку у западној Европи и на Балканском Полуострву.“ Изнесавши у кратко историју развитка вароши и градова у западној Европи, академик је нарочито разматрао утицај под којима се вршио развитак градова и вароши у средњовековној Србији. По мишљењу г. Новаковића иран је утицај долазио из Византије с којом је Србија била везана политичким и културним везама. Та је струја била задржана централизацијом непријатељски расположеном према муниципалној аутономији. Други утицај, либерални, допирео је из приморских даљатинских градова са којима је Србија била везана и политичким и културним везама. Трећи утицај беше од стране феудализма који, и ако се у Србији није ни близу развио до онога степена као на западу Европе, ипак беше велика сметња градовима. — Због ових укрштених утицаја напредак градова у Србији имао је спорим корацима у напред, што сведоче и познате и јадне белешке о њима. Градови у старој српској држави не узимају ону улогу као градови на западу, они не учествују ни у развитку политичкога живота овога века.

Дом за сиротну и напуштenu децу у години 1898. Из извештаја управе овога друштва, који смо раније објавили, види се да је у овом дому у Београду било прошле године 150 деце, од којих је 88 мушкарца а 62 девојчице (од којих се једна удала). — У западној школи било је 7 наставника, 4 мајстора и 53 ученика (у четири разреда). Занати су: четкарски, столарски, стругарски и браварски. Од израђених продато је за 25,878 дин. Од девојачких ручних радова

„Нова Искра“ излази 1. и 16. у месецу — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије год. 10 ф.р. или 20 дин. у злату. — Претплата и све што се тиче администрације шаље се Нарној Радик. Штампарији, Кнежев Споменик бр. 7.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић.

зарађено је 2,746 дин. — Управа друштвена намерна је да у овој години прошири зграду за своју Занатску Школу и да уведе још ова два заната: коларски у вези с наредом пољопривредних алата и сирава, и ковачки који би био у вези с коларским.

Управа Дома за сиротну и напуштenu децу ради сада на подизању Децје Болнице. За овај циљ Управа је до сада прикупила преко 25,000 динара, али је то још ваља скропна сума, чије новећавање зависи највише од добрих и племенитих људи.

У години 1898. Дом Сиротне Деце имао је прихода 77,747. а расхода 73,129 динара.

Хрватски Салон 1898. Друштво хрватских уметника издао је тегајем изложбе 1898. год. свој Салон у четири свеска. У њима је репродуковано 55 уметничких производа од 18 излагача. Уз репродукције има и књижевних прилога од 27 хрватских писаца. Осим тога има у сваком и белешака са изложбе. Сва четири свеска стају 2 ф.р. ринта а могу се наручити у свим хрватским књижарама или код Друштва Хрватских Уметника. (Загреб, Франкованска улица бр. 2). Корнице за Хрватски Салон наручују се код књиговеца Јарбедца (Загреб, Гундуићева улица).

БИБЛИОГРАФИЈА

Ћ Њ И Г Е

1. Годишњица Николе Чулића, кн. XVIII. Садржина: Део први — Записници Одбора Чулићеве Задужбине. Део други: 1. „Задружна кућа на селу.“ од М. Ђ. Милићевића. — 2. „Васојевић. Подиље, Метохија“, белешке Милоша Велимировића, свештеника широтског. — 3. „Школе и ширење писмености у држави Немањини“, од Милена Вукићевића. — 4. „Белешке о варијантима српских народних песама“, од Андре Гавриловића. — 5. „Из Србијанке Симе Милутиновића: Благорадуница слика“, са коментаром Драг. С. Милутиновића. — 6. Некролог Светиславу Вуловићу, од Момчила Иванића.

2. Књижевни радови Архимаандрита Пићинора Дучића. Књига 6. „Ворба добровољачког Кора Ибарске Војске 1876. год.“ и „Устанак Чета Јалорског Кора 1877.—78.“ — Београд, Државна штампарија Краљевине Србије 1899. 8-на, стр. 508. Цијена 3 динара.

3. Синтакса српског језика за ученике средњих школа. Саставио Јанко Лукић, професор. Пожаревац. Штампано у штампарији „Ворба Наумовића 1899. — В. 8-на, стр. 269. Цена 3 динара.

4. Из приповедака од Милана. Књига друга: „Историја једног шипла“, „Такав је свет“, „Бина кри“, „Ми смо победили“, „Темпога mutantur“, „Како се мој пријатељ оженио“, „Загонетка“, „Давашки уку“, „Сремски Карловци“, „Српска Манастирска Штампарија 1899. — 8-на, стр. 100. Цена 50 новч.

5. Брат брату — Србину Хрвату — поздрав и поздрав у славу седамдесет-четвртог рођендана Дра Светозара Свеслава-Милетића, 1899. Легенда олази омадине академске, српске и хрватске сједињене 10. (22.) фебруара 1896. Песма нестиховна Александра Сандића. У Новом Саду, Српска штампарија дра Светозара Милетића. — 8-на стр. 13. Цена?

6. Шема Израел! (Чуј Израилу!) — Цртица из Галиције. Превео с немачког Јов. В. М. Цена 0.20 п. д. — Београд. Издање Мих. Бушића, типографа, 1899. Штампарија Св. Николића.

7. Значај Главинићеве сушнице за производњу суних шљива у Србији. Од К. Д. Е. Прештампано из „Тежак“. — Београд, Срп. Краљ. Држ. Штампарија, 1899. — 8-на, стр. 15. Цена 0.25 пара дин.

НАПОМЕНА

Молимо скупљаче своје који до сада не послаше претплату за I четврт, да настану прикупити претплату јер је прошлим бројем прва четврт исекала.

Тако исто молимо све своје уписнике и пријатеље којима смо до сада лист слали а нису претплату положили, да то у најкраћем року учине.

ВЛАСНИШТВО

„НОВЕ ИСКРЕ“

Парна Радикална Штампарија кн. спом. бр. 35.